

NUORTEN DIGISYRJÄYTYMINEN SUOMESSA

Kandidaatintutkielma

Juuso Kilpinen
Helsingin yliopiston valtiotieteellinen tiedekunta

Kilpinen, Juuso Y A
Yhteiskuntapolitiikka

Tiivistelmä

Tämä kandidaatintutkielma tarkastelee digisyrjäytymistä, joka on yhteiskunnan digitalisaation kiihtyessä yhä enemmän eriarvoisuutta luova uusi syrjäytymisen muoto. Tutkielmassa tarkastellaan digisyrjäytymistä ilmiönä ja sen vaikutuksia nuorten keskuudessa. Tarkastelun kohteena on myös Suomen eri instituutioiden rooli ilmiön ehkäisemiseksi. Tutkielman myötä syntyi kolme keskeistä havaintoa. Ensinnäkin, digisyrjäytyminen on yksi syrjäytymisen muoto muiden syrjäytymistä perinteisesti aiheuttavien tekijöiden joukkoon. Suomessa digisyrjäytymistä ei niinkään aiheuta pääsy digilaitteiden pariin. Ongelmat liittyvät enemmänkin yksilökohtaisiin taitoihin hyödyntää digilaitteita ja -palveluita omaksi edukseen. Toinen keskeinen havainto on se, että nuorten digisyrjäytymiseen vaikuttaa henkilökohtaisen osaamisen lisäksi sosioekonominen asema sekä fyysiset, psykologiset, kulttuuriset ja ympäristölliset tekijät. Kolmanneksi haluan korostaa sitä, että vaikka digitalisaatio kehittää julkishallintoa toimimaan aikaisempaa tehokkaammin ja asiakaslähtöisemmin, sen lieveilmiötä, eli digisyrjäytymistä, ei ole vielä otettu tarpeeksi vahvasti suomalaisen yhteiskunta-politiikan agendalle. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että ilmiöstä ei ole vielä runsaasti kotimaista tutkimuskirjallisuutta. Suunta on todennäköisesti kuitenkin ylöspäin, sillä suomalaiset instituutiot ovat tunnistaneet ongelman. Digisyrjäytymistä ehkäiseviä toimenpiteitä on toimeenpantu EU-sääntelyn myötä, mutta tahtoa löytyy myös valtakunnallisesti kansalaisten digitaitojen tukemiseen ja kehittämiseen.

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO.....	1
2. METODOLOGIA.....	2
3. TEOREETTINEN VIITEKEHYS.....	3
3.1 DIGISYRJÄYTYMINEN JA DIGITAALISET KUILUT.....	3
3.2 NUORUUDEN JA SYRJÄYTYMISEN VAIHTELEVAT MÄÄRITELMÄT.....	4
3.3 OIKEUDENMUKAISUUS JA TOIMINTAKYKY.....	5
4. ANALYYSI.....	9
4.1 DIGITAALINEN KUILU SUOMESSA – NUORTEN NÄKÖKULMA.....	9
4.2 SUOMEN INSTITUUTIOIDEN ROOLI DIGISYRJÄYTYMISEN EHKÄISEMISEKSI.....	12
5. JOHTOPÄÄTÖKSET JA RAJOITTEET.....	14
5.1 RAJOITTEET.....	14
5.2 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	15
LÄHDELUETTELO.....	19

1. Johdanto

Tässä tutkielmassa luon kirjallisuuskatsauksen yhteiskunnan digitalisaation myötä syntyneeseen uuteen ilmiöön, digisyrjäytymiseen. Hyppösen ja Ilmarisen (2018) mukaan digisyrjäytyminen tarkoittaa sitä, että henkilö ei pysty, osaa tai ei halua käyttää digitaalisia sovelluksia tai asioida sähköisesti, minkä seurauksena hän ajautuu yhteiskunnan toimintojen ulkopuolelle. Yksittäisen kansalaisen hyvinvointia tukee Suomessa laaja sektori julkisia palveluita. Digitalisaation kaltaiset megatrendit pakottavat julkisen sektorin mukautumaan aikaansa. Tuorein esimerkki tästä on Sipilän hallituksen kärkihanke ”digitalisoidaan julkiset palvelut”. Hanke alleviivaa sitä, että julkinen palvelujärjestelmä on digitalisoitava tuottavuuden nimissä (Valtiovarainministeriö, 2019).

Yhteiskunnan digitalisaatio luo kansalaisille uusia osaamistarpeita. Osaaminen 2035-barometrissa nostetaan esiin tulevaisuuden tärkeimpiä kansalaisen digitaatioita. Kärkipäätä edustaa teemat kuten tiedon arviointitaidot, digitaalisen teknologian luova käyttöönotto, digitaalisten työkalujen soveltamiskyky, tiedon hakutaidot sekä digitaaliset kommunikaatiotaidot (Opetushallitus, 2019). Terveystieteiden, sosiaali- ja TE-palveluiden käyttäjiltä odotetaan valmiutta toimia sähköisessä palveluympäristössä. Mikäli käyttäjä omistaa tarvittavat laitteet ja taidot, niin reseptin uusinta, etuushakemus tai työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautuminen onnistuu käden käänteessä. Prosessi ei ole kuitenkaan aina yksinkertainen, sillä esimerkiksi Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimuksen mukaan verkkopalveluiden tarjonta ja käyttö on sosiaali- ja terveystieteiden huollossa kasvanut, mutta yli puolet (54 %) kokee niiden käytössä suuria esteitä (Hyppönen, ym., 2018).

Esteistä huolimatta digitalisaatiossa on huomattavasti myös hyötyä kansalaiselle, sillä se helpottaa elämää, nopeuttaa asiointia viranomaisten kanssa ja tuo tehokkuutta. Tehokkuutta erityisesti siinä mielessä, että julkisorganisaatioilla on arvioitu olevan miljoonien eurojen säästöpotentiaali palveluissaan niiden digitalisoinnin

myötä (Valtiovarainministeriö, 2017). Arjen helpotusta ja asiainnin nopeutumista kuvastaa esimerkiksi se, että verotoimistoon ei tarvitse enää jonottaa selvittääkseen veroprosenttinsa. Ei kuitenkaan voida pitää itsestäänselvyytenä, että digitalisaation hyödyt jakautuisivat tasaisesti yhteiskunnan jäsenten kesken tai että sähköinen asiointi olisi kaikille yhtä helppoa. Tutkielman tavoitteena onkin laajentaa ymmärrystäni digisyrjäytymisestä ja vastata seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- 1) Mitä on digisyrjäytyminen ja keitä se koskettaa?
- 2) Millaisia syitä ja seurauksia ilmiön taustalla voi olla?
- 3) Mikä on valtion instituutioiden rooli digisyrjäytymisen ehkäisemisessä?

Tutkielma rakentuu viidestä pääluvusta. Johdannon jälkeen kerron, miten päädyin tekstissä käytettyjen lähteiden pariin. Kolmannessa pääluvussa esitellään tutkielman teoreettinen viitekehys, jonka avulla tarkastelen ja analysoin nuorten digisyrjäytymistä. Samalla tulen määritelleeksi avainkäsitteitä, jotka ovat oleellisia ilmiön ymmärtämisen kannalta. Neljännessä pääluvussa analysoin digisyrjäytymistä erityisesti nuorten näkökulmasta ja pohdin Suomen valtion instituutioiden roolia digisyrjäytymisen ehkäisemiseksi. Viimeisessä luvussa arvioin kirjoitelman mahdollisia rajoituksia ja esittelen tutkielman myötä syntyneet johtopäätökset.

2. Metodologia

Tämän tutkielman kannalta oleellista kirjallisuutta olen etsinyt niin sähköisistä kuin kirjallisistakin lähteistä. Apuna olen käyttänyt erityisesti yliopistomme kirjaston tietokantaa sähköisistä ja kirjallisista lähteistä, sekä Google Scholar -työkalua. Alkuun pääseminen oli hankalaa, sillä etsin kirjallisuutta lähinnä suomenkielisin hakusanoin: ”digisyrjäytyminen”, ”digitaalinen eksluusio”, ”digitaalinen eriarvoisuus”. Parempia tuloksia löytyi, kun etsin englanninkielistä kirjallisuutta aiheesta. Hakusanat ”digital divide”, ”digital inequality” sekä ”digital discrimination” johdattivat minut muutaman avainlähteen pariin, joiden lähdeluetteloista löysin lisäkirjallisuutta.

Tutkielman teeman liittyessä nuoriin ja syrjäytymiseen, ymmärsin myös, että voin pyytää tukea Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan henkilökunnalta. Lähetin sähköpostia eräälle henkilökunnan jäsenelle, joka ohjeisti minua käyttämään hyväksi myös nuorisotiedon kirjastoa ja heidän tarjoamia lähteitään. Hän opasti minut myös muutaman syrjäytymisestä kertovan avainlähteen pariin. Näistä oli huomattavaa hyötyä tutkielmaa kirjoittaessa ja ymmärsinkin, että sopivien lähteiden löytämiseksi kannattaa myös luottaa asiantuntijoiden avuliaisuuteen. Lopulta sain kerättyä kiitettävän määrän lähteitä, joiden pohjalta pääsin rakentamaan teoreettista viitekehystä ja hahmottamaan tutkielman kannalta oleellisia käsitteitä.

3. Teoreettinen viitekehys

Teoreettinen viitekehys toimii tässä tutkielmassa ikään kuin työkalupakkina, jota voin hyödyntää analysoidessani digisyrjäytymistä. Ensimmäiseen ja toiseen tutkimuskysymykseen saan työkaluja digisyrjäytymistä, digitaalisia kuiluja sekä syrjäytymistä koskevasta kirjallisuudesta. Kolmatta tutkimuskysymystä tarkastelen oikeudenmukaisuusdiskurssin sekä toimintakykyteorian avulla: mitä ensimmäisellä, toisella tai kolmannella sektorilla tehdään tai voitaisiin tehdä, jotta digitalisaation hyödyt jakautuisivat oikeudenmukaisesti yhteiskunnan eri jäsenten kesken? Tavoitteeni on, että tämä tutkielma tuottaa minulle myös ymmärryksen siitä, miten oikeudenmukaisuus, syrjäytyminen ja digisyrjäytyminen ovat sidoksissa toisiinsa.

3.1 Digisyrjäytyminen ja digitaaliset kuilut

Tukeudun tutkielmassani ajatukseen siitä, että nuorten digisyrjäytymistä ei aiheuta vain pääsy tai pääsemättömyys internetiin, vaan taustalla on joukko sosioekonomisia, demografisia fyysisiä, psykologisia, kulttuurisia ja ympäristöllisiä tekijöitä. Pureutuakseni tähän, kuvaan kirjoitelman teoreettisen viitekehysten sekä käsitteitä, joiden ymmärtäminen on oleellista tutkielman kannalta. Näitä ovat **digisyrjäytyminen, digitaaliset kuilut, nuoruus, oikeudenmukaisuus sekä toimintakyky.**

Digisyrjäytymistä on käsitteellistetty yhdysvaltalaisessa kirjallisuudessa digitaalisten kuilujen (eng. digital divides) kautta. Käsite juontaa juurensa 1990-luvulle, jolloin sen ymmärrettiin tarkoittavan eriarvoisuutta niiden välillä, joilla on pääsy internetiin ja niiden, joilla ei ole (Van Dijk, 2005, s. 1). Kuitenkin keskustelun myötä tämä binäärinen näkökulma on laajentunut moninaisemmaksi. Dijk (mt.) esittää, että pelkästään taakamalla pääsy internetiin ei voida kuroa digikuilua yhteen. Yksilöllä on myös oltava motivaatiota käyttää internetiä, tarvittavat resurssit ostaakseen tarvittavia laitteita sekä taitoa käyttää niitä. Internetin pääsyn suhteen on myös otettava huomioon sosioekonomiset, demografiset, fyysiset, psykologiset, kulttuuriset ja ympäristölliset näkökulmat (Min 2010; ks. Massimo, 2017, s. 13). Digitaalisia kuiluja kuroo umpeen tai syventää se, miten yksilöt kykenevät hyödyntämään internetissä tarjolla olevia palveluita ja sieltä omaksuttua informaatiota tosielämässä (Massimo, 2017, s. 25). Digisyrjäytymisen osalta tarkastelen tässä tutkielmassa pääosin nuoria. Seuraavaksi määrittelen, mitä nuoruudella ja syrjäytymisellä tarkoitetaan.

3.2 Nuoruuden ja syrjäytymisen vaihtelevat määritelmät

Yhdistyneiden kansakuntien (YK) määritelmän mukaan nuoruus on ajanjakso lapsuuden ja aikuisuuden välissä. Nuoruuden ikävuodet vaihtelee yhteisöstä ja instituutiosta riippuen. Esimerkiksi YK määrittelee nuoren 15–24-vuotiaaksi, Yhdistyneiden kansakuntien väestörahasnon mukaan 10–24-vuotiaat ovat nuoria ja Unicef puolestaan katsoo kaikki alle 18-vuotiaat lapsiksi (YK, 1985). Myöskään Suomen lainsäädäntö ei tarjoa yksiselitteisyyttä: rikoslaki (1889) koskettaa vasta 15-vuotta täyttäneitä, lastensuojelulaki (2007) alle 18-vuotiasta ja nuorisolaki (2016) alle 29 -vuotiaita. Kun asiaa kysytään nuorilta itseltään, niin nuoruus alkaa noin 10-vuotiaana ja päättyy noin 20-vuotiaana (Myllyniemi & Berg, 2013). Nuorisotutkimus ei sekään määrittele nuoria iän mukaan, vaan keskittyy nuoruuteen liittyviin ilmiöihin, kuten esimerkiksi nuorisokulttuuriin, puhetapoihin ja elämäntyyliin.

NEET-nuorilla viitataan henkilöihin, jotka eivät ole löytäneet itselleen sopivaa työtä tai opintopolkua. Kirjainyhdistelmä tulee sanoista "Not in Education, Employment or

Training”. NEET-käsitettä käytetään niin tilastoinnin kuin politiikan apuvälineenä, etenkin kun puhutaan nuorisotyöttömyydestä. Käsitettä on kritisoitu mm. sen yksipuolisuudesta, sillä se punoo nuoret yhdeksi samanlaiseksi massaksi. (Hiilamo, ym. 2017.)

Olli Hellgren on kartoittanut syrjäytymisen määritelmää käsiteadaptaation näkökulmasta. Käsiteadaptaatiolla hän kuvaa prosessia, jonka myötä syrjäytyminen käsitteenä sai jalansijaa suomalaisessa tutkimuksessa 1980-luvulla. Ajan keskustelussa oli tyypillistä nähdä syrjäytymisen johtuvan palkkatyön tai yhteisön ulkopuolella olemisesta, taloudellisesta pärjäämättömyydestä tai eroista kulutus- ja ajankäyttötottumuksissa. Lopulta käsite vakiintui Suomeen kuvaamaan sosiaalihuollon pitkäaikaisasiakkuutta, köyhyyttä, sosiaalisten ongelmien kasaantuneisuutta, sosiaalipolitiikan ongelmia ja yhteiskunnallista prosessia syrjäytymisen taustalla. (Sandberg, 2015.)

Sutelan ym. (2016) mukaan syrjäytymisellä tarkoitetaan yleisesti hyväksytystä elämänmenosta ulkopuolelle jäämistä. Se voi tarkoittaa objektiivisesti mitattavissa olevia puutteita tai subjektiivista osattomuuden tunnetta. Helposti havaittavia puutteita ovat esimerkiksi koulutuksesta sekä työelämästä poisjääminen, kun taas hankalammin huomattavissa ja mitattavissa on nuoren elämänhallintaan, sosiaalisiin suhteisiin tai terveyteen liittyvät ongelmat. On tärkeä huomata, että ajoittaiset ongelmat yhdellä elämän osa-alueella eivät vielä tarkoita sitä, että yksilö on syrjäytynyt. Kuitenkin vaikeuksien pitkittyessä ja kasaantuessa, on yksilön vaikea saada enää arjesta kiinni. Tuula Helne kannustaakin väitöskirjassaan (2002) kiinnittämään huomiota syrjäytymisen relationaaliseen ulottuvuuteen, eli siihen, kuinka ilmiön taustalla on myös yhteiskunnalliset diskurssit ja rakenteet. Myös se, miten syrjäytymisestä puhutaan esimerkiksi mediassa, luo yhteistä todellisuutta kyseisestä ilmiöstä.

3.3 Oikeudenmukaisuus ja toimintakyky

Hahmottaakseni valtion eri instituutioiden roolia digisyrjäytymisen ehkäisijänä, hyödynnän John Rawlsin ajatuksia oikeudenmukaisuudesta sekä Amartya Senin

toimintakykyteoriaa. Oikeudenmukaisuudelle on vaikea löytää tyhjentävää määritelmää. Yhtäältä sen voidaan katsoa rakentuvan perustuslain kaltaisten säädösten ympärille ja toisaalta siihen liitetään ajatus universalismista (Yeung ym., 2007, s. 9). Käsite on myös sidoksissa aikaan sekä muuttuu sukupolvien mukana (Häyry ym., 2018, s. 8). Kontekstisidonnaisuus havainnollistuu esimerkiksi keskustelussa, jossa pohditaan nykyisten sukupolvien oikeutta käyttää luonnonvaroja huolimattomasti niin, ettei tulevilla sukupolvilla ole tähän mahdollisuutta. Oikeudenmukaisuuden käsite on myös subjektiivinen ja kulttuurisidonnainen: eräs osapuoli saattaa katsoa, että on oikein vetäytyä kansainvälisistä päästösopimuksista lokaalin edun nimissä, kun taas toinen osapuoli ajattelee sopimusten ajavan globaalia oikeudenmukaisuutta. Tässä tutkielmassa näen oikeudenmukaisuuden hyvinvointivaltion toiminnan päämääränä. Kyseiseen ajatukseen syvennyn analyysiluvussa, kun tarkastelen sitä, miten Suomessa pyritään pitämään huolta digitalisaatiohyötyjen jakautumisesta

Oikeudenmukaisuusdiskurssin yksi tunnetuimmista teoreettisista näkemyksistä on John Rawlsin (1971) esittelemä yleinen oikeudenmukaisuusteoria. Hänen mukaan sosiaalisesti oikeudenmukainen yhteiskunta rakentuu kahden oikeudenmukaisuusperiaatteen varaan. Ensimmäinen periaate, joka tunnetaan vapausperiaatteena, takaa kansalaisille perusvapaudet kuten äänioikeuden, sananvapauden ja oikeuden tulla kohdelluksi tasavertaisesti lain edessä. Rawlsin toinen periaate on kaksiosainen. Ensimmäisen osan mukaan sosiaalisten ja taloudellisten epäoikeudenmukaisuuksien tulisi olla sidoksissa kaikille avoimiin virkoihin, aseisiin ja luottamustehtäviin. Toisen osan, eli eroperiaatteen mukaan sosiaaliset ja taloudelliset epäoikeudenmukaisuudet ovat oikeutettuja, jos ne hyödyttävät heikoimmassa asemassa olevia. Oikeudenmukaisuusperiaatteilla on hierarkkinen asema toisiinsa nähden – mikäli periaatteiden välillä ilmenee ristiriita, tulisi aina palata vapausperiaatteeseen. (Farrelly, 2004, s. 3–4)

Rawlsin mukaan näihin periaatteisiin päästään hypoteettisessa tilanteessa, jossa päätöksentekijät asettuvat tietämättömyyden verhon taakse pohtimaan, minkälainen

yhteiskuntajärjestelmä heidän valtioonsa syntyä. Verho sulkee päätöksentekijöiltä tiedon heidän tulevasta asemasta kyseisessä yhteiskunnassa sekä riisuu ennakkoluulot ja itsekkyyden. Kansalaisia yleisesti erottelevat tekijät (esimerkiksi varallisuus, status, älykkyys ja sukupuoli) määrittyvät päätöksentekotilanteen jälkeen sattumanvaraisesti, jolloin rationaalisesti toimivat ihmiset pyrkivät luomaan järjestelmän, joka rakentuu oikeudenmukaisuusperiaatteiden varaan ja näin ollen kohtelee kaikkia kansalaisia tasapuolisesti. Rawlsin oikeudenmukaisuuskäsitys on hyvinvointiliberalistinen, joka näkee valtion roolin yhteiskunnassa merkittävänä: sen tehtävänä on pitää huolta aineellisten resurssien, mahdollisuuksien tasa-arvon sekä esimerkiksi vapauden toteutumisesta. Oikeudenmukaisuuden saavuttamiseksi on siis perusteltua, että valtio asettaa toimenpiteitä, joiden ajatellaan parantavan yksilöiden hyvinvointia. (Hellsten, 1996, s. 16–19.)

Rawlsin yleinen oikeudenmukaisuusteoria on herättänyt paljon keskustelua ja kritiikkiä tutkijoiden keskuudessa. Lagerspetz ja Räikkö (2007, s.38-40) toteavat, että oikeudenmukaisuusperiaatteet taipuvat huonosti käytäntöön. Teoria ei ohjeista poliittisia päättäjiä tekemään moraalisesti oikeita valintoja esimerkiksi resurssienjaon suhteen, vaan pikemminkin tarjoaa väljän työkalun arvioida yhteiskuntaa kokonaisuutena. John Harsanyi (1975) puolestaan suuntaa kritiikkinsä erityisesti eroperiaatteen:

“Kuvittele yhteiskunnan koostuvan yhdestä lääkäristä ja kahdesta potilaasta, joilla molemmilla on keuhkokuume. Heidän ainoa toivo parantumiseen on antibioottihoito, mutta tarvittavia lääkkeitä on saatavilla vain toiselle potilaista. Potilas A on keuhkokuumetta lukuun ottamatta perus-terve, kun taas potilas B sairastaa keuhkokuumeen lisäksi parantamattomaa syöpää. Antibioottihoito pidentäisi potilas B:n elämää useilla kuu-kausilla, mutta lopulta hän menehtyisi. Kummalle potilaista antibiootti tulisi antaa? Eroperiaatteen mukaan se tulisi antaa syöpäpotilaalle, sillä hän on selvästi huonommassa asemassa näistä kahdesta potilaasta”. (Harsanyi, 1975, s. 596.)

Kyseinen esimerkki asettaa Rawlsin eroperiaatteen kyseenalaiseen valoon ja herättää kysymyksen siitä, miten heikoimmassa asemassa olevat tulisi määritellä. Tehdäänkö se tulotason, koulutustason vai terveydentilan perusteella, kuten Harsanyi asian esittää? Rawls jättää tämän kysymyksen melko avoimeksi ja määrittelee heikoimmassa asemassa olevat pitkälti tulotason perusteella (Farrelly, 2004, s. 21–22).

Rawlsin näkemysten kohtaama kritiikki on saanut oikeudenmukaisuusteoreetikot laajentamaan käsityksiään siitä, miten oikeudenmukaisuus, yksilön valinnat ja valtion rooli hyvinvoinnin uudelleenjakajana linkittyvät toisiinsa. Eräiden näkemysten mukaan oikeudenmukaisuutta ei tulisi mitata vain resurssiin lähtökohdista käsin, sillä myös yksilön omat valinnat on otettava huomioon. Jos esimerkiksi korkeakoulutuksesta ja hyvistä uravaihtoehdoista huolimatta yksilö päättää itse olla työllistymättä, yhteiskunnan tulisi kohdella häntä eri tavalla kuin yksilöä, joka yrityksistään ja motivaatiosta huolimatta ei kykene työllistymään. (Farrelly, 2004, s. 23). Toisin sanoen päätökset, jotka vievät yksilöä kohti heikompaa yhteiskunnallista asemaa – kuten uhkapelaaminen, huumeiden ja alkoholin käyttö – tulee ottaa huomioon keskusteltaessa siitä, miten valtion tulisi pitää huolta heikoimmassa asemassa olevista (Dworkin, 1981). Toisaalta, joidenkin käsitysten mukaan valtion roolin tulisi olla mahdollisimman minimaalinen, ja yksilöiden tulisi pitää huolta ainoastaan itsestään. Tämän libertaristisen koulukunnan edustajat katsovat, ettei valtion ole syytä kontrolloida kansalaistensa toimia, sillä oikeudenmukaisuus ja tasa-arvo piilee täydellisessä yksilönvapaudessa. (Wolff, 2019, s. 115). Vaikka liberalistisella ja libertaristisella koulukunnalla on eriävä näkemys valtion legitimitetistä asettaa toimenpiteitä oikeudenmukaisuuden saavuttamiseksi, jakavat ne ymmärryksen siitä, että oikeudenmukaisessa valtiossa muiden kansalaisten, ryhmien tai valtiovallan ei tule puuttua yksilön tavoitteisiin tai arvoihin (Hellsten, 1996, s. 19)

Amartya Sen lisää oikeudenmukaisuuskeskusteluun näkemysten mahdollisuuksien tasa-arvosta. Hänen toimintakykyteoria ottaa huomioon kulttuurisen ja sosiaalisen ympäristön, sekä sen, että ihmisten mahdollisuudet muuttua resursseja

tavoittelemikseen toiminnoiksi vaihtelevat ympäristöittäin (Isola, ym., 2016, s. 151). Tämä lähestymistapa on käytännöllinen, kun tarvitaan työkaluja arvioimaan erinäisten politiikkatoimien vaikutuksia yksilöiden toimintakykyyn. Teoria ei kuitenkaan tarjoa suoraa selitystä eri yhteiskuntien ongelmiin, kuten köyhyyteen tai eriarvoisuuteen, vaan nimenomaan keinoja arvioida niiden vaikutusta yhteiskuntaan laajemmin. (Crocker & Robeyns, 2010, s. 60–61). Senin mukaan yksilöillä on eriävät mahdollisuudet tavoitella elämässään merkitykselliseksi kokemaa toimintaa. Tällöin yksilön toimintakyky on riippuvainen hänen ympäristössään tarjolla olevista toimintamahdollisuuksista. Senin toimintakykyteoriassa olennaista on myös toimijuus, eli yksilön vapaus tavoitella tärkeitä pitämiään arvoja ja tavoitteita. (Sen, 1999; ks. Comim, ym., 2008, s. 2–4).

4. Analyysi

4.1 Digitaalinen kuilu Suomessa – nuorten näkökulma

Materiaalisista lähtökohdista tarkasteltuna voisi ajatella, että digitaalinen kuilu ei ole suomessa kovinkaan syvä. Suomessa selvällä enemmistöllä väestöstä on tietokone sekä pääsy internetiin kotona (Tilastokeskus, 2019). Kuilu kuitenkin syvenee, kun yksilön toimintamahdollisuuksiin digitaalisessa ympäristössä ymmärretään vaikuttavan myös sosioekonominen asema sekä demografiset, fyysiset, psykologiset, kulttuuriset ja ympäristölliset tekijät. Seuraavaksi pohditaan, miten nämä tekijät voivat rajoittaa nuorten toimintamahdollisuuksia hyödyntää internetissä tarjolla olevaa informaatiota ja palveluita.

Sosioekonominen asema määritellään esimerkiksi koulutuksen, tulotason tai ammattiaseman mukaan (Lahelma & Rahkonen, 2011). Erilaiset koulutuspolut antavat nuorille erinäiset valmiudet toimia digitaalisessa ympäristössä. Koulutus on sidoksissa erityisesti siihen, mihin aktiviteetteihin nuori hyödyntää internetiä. Esimerkiksi sähköpostien lähettäminen, poliittisen ja taloudellisen tiedon etsiminen sekä verkkopankkipalveluiden hyödyntäminen on yleisempää korkeammin kuin vähemmän kouluttautuneiden keskuudessa. Kun digitaalinen kuilu käsitteellistetään

muuten kuin materiaalisista lähtökohdista, on syytä uskoa, että digisyrjäytyminen on aito uhka suomalaiselle yhteiskunnalle. On esitetty, että paremmista lähtökohdista tulevat nuoret hyötyvät enemmän uudesta teknologiasta, mikä osaltaan syventää digitaalista kuilua eri väestöryhmien välillä. (Hargittai & Hinnant, 2008, s. 605–607).

Nuoren digisyrjäytymiseen voi vaikuttaa myös hänen vanhempensa tulotaso sekä ammattiasema. Tulotason vaikutus korostuu etenkin materiaalisesta näkökulmasta katsottuna: pienituloisessa perheessä ei ole välttämättä varaa digilaitteisiin samalla tavalla kuin korkeamman tulotason omaavassa. Esimerkiksi kaikissa kotitalouksissa, joissa nettotulot ovat 5400 euroa kuukaudessa tai yli, on käytettävissä tietokone, kun taas alle 2100 euroa tienaavissa kotitalouksissa tietokone on käytettävissä vain 78 prosentissa kotitalouksista (Tilastokeskus, 2019). Tämä on oleellinen huomio, sillä mitä enemmän ihmisellä on mahdollisuuksia käyttää internetiä, sitä todennäköisemmin hän käyttää sitä itseään hyödyttävään toimintaan (Hassani, 2006, s. 261). Vanhempien ammattiasema vaikuttaa yhtäältä kotitalouden tulotasoon, mutta myös siihen, miten he osaavat neuvoa nuorta esimerkiksi sähköisten palveluiden tai toimistosovellusten käytössä. Toimisto- ja asiakaspalvelutyöntekijöille ne lienevät tutumpia kuin esimerkiksi rakennustyöntekijälle.

Demografisista tekijöistä digitaaliseen toimintakykyyn vaikuttaa olennaisesti ikä. Tästä näkökulmasta katsottuna huoli kääntyy usein vanhempaan väestöön, sillä iän karttuessa ihmisen kognitiiviset kyvyt heikkenevät, jolloin sähköisten palveluiden käyttäminen voi olla aikaisempaa hankalampaa (Valtionvarainministeriö, 2017). Nuorten näkökulmasta katsottuna, on täysi-ikäistyminen iso käännekohta elämässä. Tästä esimerkkinä lapsenhuoltolaki (2019), jonka mukaan huoltajan velvollisuus pitää lapsestaan huolta päättyy. Nuoresta tulee täysivaltainen Suomen kansalainen, jolla on esimerkiksi äänioikeus ja joka vastaa nyt itse omasta toimeentulostaan. Elämäntilanteesta riippuen osa nuorista hakee myös ensimmäistä kertaa itsenäisesti heille kuuluvia sosiaalietuuksia, kuten esimerkiksi asumis- tai opintotukea. Kun sosiaalietuuksia haetaan pääsääntöisesti verkosta, vaikuttaa nuoren toimintamahdollisuuksiin se, minkälaiset digitaidot hän on omaksunut omasta

kasvuympäristöstään. Tätä tulkintaa tukee esimerkiksi se, että perusasteen koulutuksen saaneista vain 45 prosenttia on lähettänyt virallisen lomakkeen sähköisesti, kun vastaava luku korkeakoulutuksen saaneiden keskuudessa on 82 prosenttia (Tilastokeskus, 2019)

Fyysisiin tekijöihin liittyy puolestaan olennaisesti yksilön terveys. Sairaudet tai muut rajoitteet fyysisessä toimintakyvyssä heijastuvat myös digitaaliseen toimintakykyyn. Esimerkiksi Sheldon (2004, s. 158) toteaa, että huono web-suunnittelu vaikeuttaa toimintakyvyltään rajoittuneiden henkilöiden pääsyä internetissä olevan informaation pariin. Toisaalta on myös tunnistettu, että digitaalisella ympäristöllä on merkittävä potentiaali laajentaa vammaisten nuorten toimintamahdollisuuksia arjessa yleensä. Digitaalisuus luo nimittäin mahdollisuuksia erityisesti luovaan toimintaan, kuten sosiaalisen median sisällöntuotantoon, ohjelmointiin ja koodaamiseen. Toisaalta digitaalisuus voi helpottaa esimerkiksi liikuntarajoitteisen mahdollisuuksia ylläpitää sosiaalisia suhteita sekä vaikuttaa yhteiskunnallisesti. Tämä potentiaali on tunnistettava laajalti niin yksityisellä, toisella kuin kolmannellakin sektorilla, jos halutaan parantaa vammaisen nuoren toimintakykyä sekä kuroa digitaalista kuilua yhteen. (Eriksson, 2019, s. 38–46).

Digitaalista kuilua nuorten näkökulmasta tarkasteluna voi syventää myös psykologiset, kulttuuriset ja ympäristölliset tekijät. Psykologisista tekijöistä voidaan nostaa esiin erityisesti oppimisvaikeudet. Oppimisvaikeuksilla tarkoitetaan esimerkiksi luki- tai kirjoitusvaikeuksia. Lukivaikeutta arvioidaan olevan 3–10 prosentilla suomalaisista (Perustietoa oppimisvaikeuksista, 2017). Tehostettua tai erityistä tukea opiskeluun saa lähes 21 prosenttia 7–9-luokkalaisista (Tilastokeskus, 2018). Lukivaikeuksista kärsivän nuoren on hankala omaksua tekstimuodossa olevaa informaatiota, kun taas video-, ääni- ja kuvasisällöt jäisivät paremmin mieleen.

Kulttuurisista ja ympäristöllisistä tekijöistä voidaan nostaa esiin se, että ympäröivässä yhteiskunnassa vallitsee tietynlaisia odotuksia erityisesti nuorten digitaidoista, sillä he ovat kasvaneet digilaitteiden ja internetin aikakaudella.

Esimerkiksi tutkijoiden keskuudessa puhutaan diginatiiveista, eli sukupolvesta, jonka odotetaan luovivan mutkattomasti internetissä sekä osaavan käyttää uusia teknologisia innovaatioita sujuvasti (ks. esim. Thomas, 2011; Palfrey & Gasser, 2008). Diginatiivius ei ole kuitenkaan itsestäänselvyys – julkisessa keskustelussa on tuotu esiin, että tekstinkäsittely ja tietokoneen näppäimistön käyttö voi niin kutsutuille diginatiiveille olla vierasta (Helsingin Sanomat, 2016). Kompetenssin puute havaitaan myös Pelastakaa Lapset ry:n raportissa, jossa todetaan, että suuri osa nuorista ei osaa toimia oikein kohdatessaan seksuaalista häirintää digitaalisessa mediassa. Nuoret eivät esimerkiksi tiedä, minne tai kenelle ilmoittaa asiasta. (Laitinen ym., 2018).

4.2 Suomen instituutioiden rooli digisyrjäytymisen ehkäisemiseksi

Esiteltyäni lukuisia taustavaikuttajia digisyrjäytymiseen, luon katsauksen siihen, mitä Suomessa tehdään digitaalisten kuulujen kaventamiseksi. Ensinnäkin, terveydellisiin ja psykologisiin tekijöihin helpotusta pyrkii tuomaan digipalvelulaki (2019), joka toimeenpanee saavutettavuusdirektiivin Suomessa. Saavutettavuusdirektiivin ydinajatus on luoda pelisäännöt sille, miten julkisista verkkopalveluista tuotetaan mahdollisimman helppokäyttöisiä ja saavutettavia. Helppokäyttöisyyttä lisää esimerkiksi web-sivustojen uudelleensuunnittelu käyttäjäystävällisiksi, selkokielineen informaatio sekä vaihtoehtoiset sisältömuodot. Selkokielellä kirjoitetusta informaatiosta hyötyy esimerkiksi nuori, jolla on lukihäiriö, kun taas tekstitetyillä ja viittomankielisillä sisällöillä parannetaan kuulovammaisten toimintamahdollisuuksia digitaalisessa ympäristössä. Näin toimintakykyteoriasta käsin tarkasteluna voidaan tulkita, että saavutettavuusdirektiivi ja sen toteuttaminen kaventaa digitaalista kuulua psykologisten ja terveydellisten tekijöiden osalta. Ongelmana kuitenkin on vielä se, että direktiivi koskee vain julkishallinnon tarjoamia verkkopalveluita, jolloin iso osa internetissä olevasta informaatiosta ja palveluista jäänee saavutettamattomiin tiettyjen väestöryhmien osalta. (Euroopan Unioni, 2019).

Toisaalta, nykyinen koulutusjärjestelmä pyrkii myös valmentamaan väestöä erityisesti parempien digitaitojen pariin. Esimerkiksi lukion uudistuneessa opetussuunnitelmassa korostetaan laaja-alaista osaamista tiedonhallinta- ja digitaitojen suhteen. Myös ammatillisen koulutuksen tutkintorakenteissa on huomioitu vastaavan osaamisen kehittäminen (Opetushallitus, 2019). Toisen asteen opinnoissa pyritään siis varmistamaan se, että nuori omaksuu perusvalmiudet toimia digitaalisessa ympäristössä. On kuitenkin muistettava, että osa nuorista jää vaille näitä oppeja: lukuvuonna 2016-2017 aloittaneista opiskelijoista lukiokoulutuksen keskeytti 3,1 prosenttia ja ammatillisen koulutuksen 7,4 prosenttia (Tilastokeskus, 2017). Herääkin kysymys: miten digitaitoja ylläpidetään ja kehitetään koulumaailman ulkopuolella?

Tähän kysymykseen pyrkii vastaamaan valtionvarainministeriön AUTA-hanke, jonka loppuraportissa ehdotetaan mallia valtakunnalliselle digituelle. Digituella tarkoitetaan digitaalisen viranomaisasioinnin, palvelun ja älylaitteen käytön tukea, jonka tarkoituksena on auttaa asiakasta käyttämään älylaitteita ja asioimaan itsenäisesti ja turvallisesti sekä ymmärtämään yleisiä digitaalisten palvelujen periaatteita. Käytännössä digitukea annetaan kansalaiselle lähituen, etätuen ja koulutusten kautta. (Valtiovarainministeriö, 2019.) Toimintamahdollisuuksien ja oikeudenmukaisuuden näkökulmasta tarkasteltuna valtakunnallinen digituki on myönteinen asia – se varmistaa, että myös syrjäseuduilla asuvien sekä koulumaailman ulkopuolelle jääneiden suomalaisten digitaalisesta toimintakyvystä pidetään huolta. Valtakunnallisten digitukimallien kehittäminen on tärkeää myös digisyrjäytymisen ehkäisemisen näkökulmasta. Vaikka Suomi on Euroopan komission DESI-raportin (2019) mukaan digiosaamisen huippumaa, ei voida olettaa, että jokainen väestöryhmä pysyy yhtä hyvin digitalisaatiokehityksessä mukana. Kun valtakunnallisia digitukihankkeita koordinoidaan, olisikin oleellista saada tietoa myös siitä, mikä on digituen todellinen tarve. AUTA-hankkeen loppuraportissa annetaan vain sivistyneitä arvioita, mutta esimerkiksi nuorten tilanteesta ei keskustella ollenkaan. Nähtäväksi myös jää, onnistuuko digitukihanke vähentämään eriarvoisuutta sekä yksilön että yhteiskunnan tasolla.

Demografisten, kulttuuristen ja ympäristöllisten tekijöiden kantilta katsottuna digisyrjäytymiseen pyrkii vaikuttamaan joukko erilaisia toimijoita. Yleisradio tuottaa sivustolleen digitreeni-sisältöä, joka on erityisesti nuorelle ikäryhmälle kohdennettua, matalan kynnyksen itseopiskelumateriaalia sähköpostin lähettämisestä aina tietoturvakysymyksiin asti. Kolmannen sektorin toimijat, kuten esimerkiksi Enter ry ja Seniorisurf, puolestaan kohdentavat opastuksensa vanhempaan väestöön. Myös monet kirjastot tarjoavat kasvokkaista digiopastusta esimerkiksi sähköisten terveys- tai pankkipalveluiden käyttöön. Internetissä tarjolla olevaan opastukseen voidaan suhtautua kriittisesti, sillä päästäkseen sen pariin on tuen tarvitsijalla oltava pääsy internetiin omasta takaa. Kasvokkaiseen digiopastukseen liittyy puolestaan eettisiä kysymyksiä – miten varmistutaan siitä, että digituen antaja ei urki mobiilipankkia käyttöönotettavan vanhuksen kirjautumistietoja? Ylipäätään digisyrjäytymiskeskustelussa tulisi tarkastella enemmän sitä, miten kulttuuriset ja ympäristölliset tekijät voivat digisyrjäytymiseen osaltaan vaikuttaa. Mikäli työelämässä otetaan annettuna käsitykset diginatiiviuudesta, voi kosketusnäyttöjen ja mobiilisovellusten maailmassa kasvanut nuori tuottaa pettymyksen työnantajalle, kun hän ei osakkaan käyttää toimistosovelluksia tai hallitse tietoturvaan liittyviä kysymyksiä automaattisesti.

5. Johtopäätökset ja rajoitteet

5.1 Rajoitteet

Ennen kun tuon esiin tutkielman johtopäätökset, käyn läpi tutkielman mahdolliset rajoitteet. Erityisesti tämän kirjoitelman luotettavuuteen voi vaikuttaa se, että suomenkielisen tutkimuskirjallisuuden uupuessa olen joutunut soveltamaan ulkomaisessa tutkimuskirjallisuudessa tehtyjä havaintoja Suomen kontekstiin. Samaisesta seikasta johtuen olen myös kääntänyt tutkijoiden näkemyksiä parhaan taitoni mukaan englannin kielestä suomen kielelle. Englanninkielinen käsite ei välttämättä aina käänny saman merkityksen omaavaan suomenkieliseen sanaan, jolloin alkuperäisen tekstin sanoma saattaa vääristyä. Tästä rajoitteesta huolimatta

käytettyjä lähteitä voidaan pitää luotettavina, sillä ne ovat arvostettujen tutkijoiden julkaisemia ja tiedeyhteisössä vertaisarvioituja. Osa lähteistä on tutkimusorganisaatioiden ja valtiollisten instituutioiden julkaisemia, mikä tekee niistä luotettavia. Tutkielmaan valikoituneet lähteet ovat 2000-luvun puolella julkaistuja, mikä pitää osaltaan huolen tiedon ajankohtaisuudesta.

5.2 Johtopäätökset

Tämän tutkielman tärkein tehtävä on löytää vastaus johdannossa esitettyihin kysymyksiin: mitä on digisyrjäytyminen ja keitä se koskettaa, millaisia syitä ja seurauksia ilmiön taustalla voi olla ja mikä on valtion instituutioiden rooli digisyrjäytymisen ehkäisemisessä. Tutkielma antaa kuvan erityisesti siitä, että digisyrjäytyminen tarkoittaa sitä, ettei yksilö osaa hyödyntää täysimääräisesti digitaalisen maailman potentiaalia omaksi edukseen. Vaikeasti saavutettavat verkkosisällöt ja vaikeaselkoiset sähköiset asiointiympäristöt etäännyttävät digitaidoiltaan heikompia kansalaisia pois heille kuuluvan informaation ja palveluiden parista. Ilmiö koskettaa erityisesti ikääntyvää väestöä, jolle heikentynyt kognitiivinen toimintakyky aiheuttaa omanlaisia rajoitteita. Tä-män lisäksi digisyrjäytyminen osuu jo entuudestaan vaikeassa asemassa oleviin nuoriin, kuten esimerkiksi niihin, joilla on oppimisvaikeuksia tai muita toimintarajoitteita. Tarkkaa kvantitatiivista tutkimusta digisyrjäytyneiden lukumäärästä ja sille altis-tuneista kohderyhmistä ei ole vielä saatavilla, mikä olisikin oivallinen jatkotutkimuk-sen kohde.

Tutkielman perusteella vaikuttaa siltä, että digisyrjäytymistä aiheuttaa heikko sosio-ekonominen asema sekä fyysiset, psykologiset, kulttuuriset ja ympäristölliset tekijät. Mitä korkeampi yksilön sosioekonominen asema on, sitä todennäköisemmin hän käyttää digilaitteita itseään hyödyttävään toimintaan. Toisaalta myös nuoren van-hempien tulotasolla on vaikutuksensa: mitä korkeammat ovat perheen tulot, sitä enemmän kotitaloudessa on käytettävissä olevia digilaitteita. Oleellinen havainto on myös se, että verkkosisältöjen huono saavutettavuus vaikeuttaa digitaalista in-kluusiota niiden kohdalla, joilla on erilaisia terveydellisiä rajoitteita.

Yhtenä johtopäätöksenä voidaan pitää myös sitä, että valtion instituutioiden rooli digisyrjäytymisen ehkäisemisessä perustuu pitkälti koulutusjärjestelmään, kansalaisten digitaitojen kehittämiseen sekä julkisten verkkopalveluiden saavutettavuuden parantamiseen. Valtiollisten instituutioiden lisäksi on myös joukko kolmannen sektorin toimijoita, jotka pyrkivät parantamaan kansalaisten digitaitoja. Näiden toimenpiteiden vaikuttavuudesta ei vaikuta vielä olevan tieteellistä näyttöä, mikä myös avaa mielenkiintoisen väylän jatkotutkimukselle.

Tutkielmani tarkoituksena on alleviivata sitä, että digisyrjäytyminen on yksi syrjäytymisen muoto, mitä ei vielä ole otettu tarpeeksi vakavasti yhteiskuntapolitiikan agendalle etenkin nuorten näkökulmasta. Digitaalisesta maailmasta ulosjääminen ja sen potentiaalin hyödyntämättä jättäminen voi syrjäyttää yhtä lailla kuin heikko taloudellinen tilanne, puutteelliset sosiaaliset suhteet, terveysongelmat tai muut perinteisesti syrjäytymistä aiheuttavat riskitekijät. Vaikka digisyrjäytyminen on luultavasti lisännyt eriarvoisuutta jo entuudestaan haavoittuvassa asemassa olevien – esimerkiksi ikääntyneiden ja maahanmuuttajien – keskuudessa, on erityisen oleellista se, minkälaiset mahdollisuudet yksilöille luodaan toimia digitaalisessa ympäristössä. Hyvän tulo- ja koulutustason omaavat henkilöt osaavat hyödyntää digilaitteita ja -palveluita omaksi edukseen toisin kuin heikommassa sosioekonomisessa asemassa olevat. Mielestäni oikeudenmukaisen hyvinvointivaltion on pidettävä huolta siitä, että sosioekonomisten ryhmien välillä vallitsevat digitaaliset osaamiserot eivät realisoidu kasvaneena eriarvoisuutena.

Suomessa pyritään pitämään huolta lainsäädännön, valtakunnallisen digitukihankkeen ja kolmannen sektorin avulla siitä, että digitalisaation tuomat hyödyt jakautuisivat tasaisesti yhteiskunnan jäsenten kesken. Kuitenkin näitä toimenpiteitä tulee arvioida myös kriittisesti. Digitukihanke on tietyn ajanjakson tarpeisiin tarkoitettu tavoitteellinen interventio, minkä hyötyjä digitaalisen eriarvoisuuden ehkäisemiseksi on vaikea pitää uskottavana etenkin pitkällä aikavälillä. Rahoituksen päättyessä on epäselvää, miten valtakunnallinen digituki jatkuu. Mielestäni pitkän aikavälin

positiiviset vaikutukset digisyrjäytymisen ehkäisemiseksi toteutetaan parhaiten lainsäädännön keinoin – tästä hyvänä esimerkkinä saavutettavuusdirektiivi ja digipalvelulaki.

Rawlsin oikeudenmukaisuusnäkemystä kyynisesti tulkitseva voisi todeta, että internetin aiheuttama eriarvoisuus on hyväksyttävää, sillä se on lähtökohtaisesti avoin kaikille, ja parhaimmassa tapauksessa hyödyttää heikoimmassa asemassa olevien tilannetta. Se ei kuitenkaan ole pätevä argumentti sille, että institutionaalaisella tasolla ei tarvitse tehdä enempää tämän oikeudenmukaisuusongelman kitkemiseksi. Erityisesti kun otetaan huomioon yksilön toimintakykyyn vaikuttavat tekijät, huomataan, että internetin avoimuus jää vain teoreettiselle tasolle. Tämä tutkielma tekee näkyväksi sen, miten koulutustaso, vanhempien tulotaso, terveys, ikä ja ympäröivä yhteiskunta vaikuttavat nuorten ja muiden ryhmien toimintamahdollisuuksiin digitalisoituvassa Suomessa. Näistä näkemyksistä ammentaen on syytä kysyä, pysyvätkö väestön digitaidot digitalisaatiokehityksen tahdissa mukana. Positiivista toki on, että valtakunnallisia hankkeita ollaan käynnistetty ja vastuunjako eri instituutioiden välillä on hahmoteltu, mikä kertoo siitä, että ongelma on tunnistettu valtiojohtossa. Näistä huolimatta vaikuttaa kuitenkin siltä, että digisyrjäytymisen monimutkaisuutta ja monimuotoisuutta ei ole ymmärretty vielä riittävän hyvin. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että lainsäädännöllä pyritään parantamaan yksinomaan julkisten palveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta, mutta vastaavia toimenpiteitä ei ole kohdistettu yksityisen sektorin toimijoille.

Mielestäni digisyrjäytyminen tulisi nähdä oikeudenmukaisuutta ja yksilön toimintakykyä uhkaavana tekijänä, joka pahimillaan kasvattaa eriarvoisuutta eri väestöryhmien välillä entisestään. Jotta digitalisaation hyödyt jakautuvat hyvinvointiyhteiskunnassa vallitsevan oikeudenmukaisuuskäsityksen mukaisesti, tulisi ilmiön laajuudesta saada kokonaisvaltainen kuva. Tällä hetkellä voimme tehdä tulkintoja lähinnä väestöllisestä tieto- ja viestintätekniiikan käyttötutkimuksesta, valtiollisen hankkeen loppuraportista tai ulkomaisesta tutkimuskirjallisuudesta.

Pohdinkin, miksi digisyrjäytyminen ei (vielä) ole vallannut alaa suomalaisesta tutkimuskirjallisuudesta. Liekö taustalla ilmiön uutuus vai se, ettei digisyrjäytymistä nähdä vielä tarpeeksi merkittävänä yhteiskunnallisena ongelmana. Tämän tutkielman perusteella voin kuitenkin todeta, että mikäli oikeudenmukaisen hyvinvointivaltion tahtotila on pitää kansalaisensa kiinni yhteiskunnassa, on digisyrjäytyminen otettava huomioon – muiden syrjäyttävien tekijöiden ohella – yhtenä elämänmenosta etäännyttävänä tekijänä.

Lähdeluettelo

- Comim, F.; Qizilbash, M.; & Alkire, S. (2008). *The Capability Approach*. Cambridge University Press.
- Crocker, D. A.; Robeyns, & Ingrid. (2010). *Capability and Agency*. Teoksessa C. W. Morris, *Amartya Sen* (ss. 60-90). Cambridge University Press.
- Dworkin, R. (1981). What is Equality? Part 2: Equality of Resources. Teoksessa *Philosophy & Public Affairs* 10, no. 4 (ss. 283-345). Wiley.
- Eriksson, S. (2019). *Vammaisten asema, vaikuttaminen ja digitaalisuus - liikkumisrajoitteisten nuorten kiinnostuksen kohteet ja mielekkäät toimintamuodot yhteiskunnassa*. Invalidiliitto.
- Euroopan komissio. (2019, Maaraportti). *Digitaalitalouden ja -yhteiskunnan indeksi (DESI)*. Suomi.
- Euroopan Unioni. (2019). *Saavutettavuusdirektiivi edistää yhdenvertaisuutta*. Noudettu osoitteesta <https://saavutettavuusdirektiivi.fi>
- Farrelly, C. (2004). Rawls and Justice as Fairness. Teoksessa C. Farrelly, *Introduction to Contemporary Political Theory* (ss. 3-32). London: SAGE Publications.
- Finlex. (1889). *Rikoslaki*. Noudettu osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1889/18890039001?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=rikoslaki>
- Finlex. (2007). *Lastensuojelulaki*. Noudettu osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2007/20070417?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=lastensuojelulaki>
- Finlex. (2016). *Nuorisolaki*. Noudettu osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=nuorisolaki>
- Finlex. (2019). *Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta*. Noudettu osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190306>
- Finlex. (2019). *Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta*. Noudettu osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190190>

- Häyry, M.;Takala, T.;& Ahola-Launonen, J. (2018). *Oikeudenmukaisuuden ongelma*. Gaudeamus.
- Hargittai, E.;& Hinnant, A. (2008). Digital inequality - Differences in Young Adults' Use of Internet.
- Harsanyi, J. C. (1975). Can the Maximin Principle Serve as a Basis for Morality? A Critique of John Rawls's Theory. Teoksessa *The American Political Science Review* (ss. 594-606). American Political Science Association.
- Hassani, S. N. (2006). Locating digital divides at home, work, and everywhere else. Hellsten, S. (1996). *Oikeutta ilman kohtuutta. Modernin oikeudenmukaisuuskäsityksen kritiikkiä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Helsingin Sanomat. (2016). *Pääkirjoitus*. Noudettu osoitteesta <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000002922308.html>
- Hiilamo, H.;Määttä, A.;Koskenvuo, K.;Pyykkönen, J.;Räsänen, T.;& Aaltonen, S. (2017). *Nuorten osallisuuden edistäminen - Selvitysmiehen raportti*. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Hyppönen, H.;& Ilmarinen, K. (2018). Sähköisten sosiaali- ja terveyspalvelujen tarjonta, palvelujen käyttö ja esteet.
- Hyppönen, H.;Aalto, A.-M.;Reponen, J.;Kangas, M.;Kuusisto-Niemi, S.;& Heponiemi, T. (2018). *Kansalainen – pystyn itse? Kokemuksia sosiaali- ja terveydenhuollon sähköisistä palveluista kansalaisille*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Isola, A.-M.;Kaartinen, H.;Leemann, L.;Lääperi, R.;Schneider, T.;Valtari, S.;& Keto-Tokoi, A. (2017). *Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Isola, A.-M.;Turunen, E.;& Hiilamo, H. (2016). Miten köyhät selviytyvät Suomessa? *Yhteiskuntapolitiikka*, s. 151.
- Lagerspetz, E.;& Räikkä, J. (2007). Oikeudenmukaisuus ja hyvinvointivaltio. Teoksessa J. Saari;& Y. Anne Birgitta, *Oikeudenmukaisuus hyvinvointivaltiossa* (ss. 38–40). Helsinki: Gaudeamus.

- Lahelma, E.;& Rahkonen, O. (2011). Sosioekonominen asema. Teoksessa M. Laaksonen;& K. Silventoinen, *Sosiaaliepideologia. Väestön terveyserot ja terveyteen vaikuttavat sosiaaliset tekijät* (ss. 41-49). Helsinki: Gaudeamus.
- Laitinen, H.-L.;Valoaho, S.;Kylmälahti, M.;& Valkonen-Vaaranen, N. (2018). *Lasten ja nuorten kokema seksuaalinen häirintä ja siihen liittyvä kiusaaminen digitaalisessa mediassa*. Pelastakaa Lapset ry.
- Massimo, R. (2017). *The Third Digital Divide - A Weberian Approach to Digital Inequalities*. New York: Routledge.
- Myllyniemi, S.;& Berg, P. (2013). Nuoria liikkeellä! Nuorten vapaa-aikatutkimus.
- Myrskylä, P. (2012). *Hukassa - keitä ovat syrjäytyneet nuoret?* Elinkeinoelämän valtuuskunta.
- Opetushallitus. (2019). *Osaaminen 2035. Osaamisen ennakointifoorumin ensimmäisiä ennakointituloksia*. Helsinki: Opetushallitus.
- Opetushallitus. (2019). *Tietoa lukion opetussuunnitelman perusteiden uudistumisesta*. Noudettu osoitteesta Opetushallituksen verkkosivut: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/tietoa-lukion-opetussuunnitelman-perusteiden-uudistumisesta>
- Oppimisvaikeus.fi. (2018). *Perustietoa oppimisvaikeuksista*. Noudettu osoitteesta <https://oppimisvaikeus.fi/tietoa/>
- Oyeshile, O. A. (2008). A Critique of the Maximin Principle in Rawls' Theory of Justice. *Humanity & Social Sciences Journal* 3, ss. 65-69.
- Palfrey, J.;& Gasser, U. (2008). *Born Digital. Understanding The First Generation of Digital Natives*. Basic Books.
- Rawls, J. (1971). *A Theory of Justice*. The belknap press of Harvard University press Cambridge, Massachusetts London, england.
- Sandberg, O. (2015). Hallittu syrjäytyminen - Miten syrjäytymisestä muodostui lähes jokaiseen meistä ulottuva riski?
- Sheldon, A. (2004). Changing technology. Teoksessa J. Swain;S. French;C. Barnes;& C. Thomas, *Disabling Barriers - Enabling Environments*. London: Sage.

- Sutela, E.;Törmäkangas, L.;Toikka, E.;Haapakorva, P.;Hautakoski, A.;Hakovirta, M.;. . . Ristikari, T. (2016). *Nuorten hyvinvointi ja syrjäytymisen riskitekijät Suomen kuudessa suurimassa kaupungissa*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Thomas, M. (2011). *Deconstructing Digital Natives: Young People, Technology, and the New Literacies*. Routledge.
- Tilastokeskus. (2019). *Liitetaulukko 1. Lukiokoulutuksessa, ammatillisessa koulutuksessa, ammattikorkeakoulukoulutuksessa ja yliopistokoulutuksessa keskeyttäminen lukuvuosina 2000/2001–2016/2017, %*. Noudettu osoitteesta http://www.stat.fi/til/kkesk/2017/kkesk_2017_2019-03-14_tau_001_fi.html
- Tilastokeskus. (2019). *Suomen virallinen tilasto: Erityisopetus. Tehostettua tai erityistä tukea saaneet peruskoulun oppilaat 2018*. Noudettu osoitteesta http://www.stat.fi/til/erop/2018/erop_2018_2019-06-19_tau_001_fi.html
- Valtionvarainministeriö. (2017). *Digituen toimintamalliehdotus, AUTA-hankkeen projektiryhmän loppuraportti*.
- Valtiovarainministeriö. (2017). *Digitalisaatio tarjoaa kunnille merkittävän säästöpotentiaalin*. Noudettu osoitteesta https://vm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/selvitys-digitalisaatio-tarjoaa-kunnille-merkittavan-saastopotentiaalin
- Valtiovarainministeriö. (2019). *Digituki ja digituen toimintamalli*. Noudettu osoitteesta <https://vm.fi/auta-hanke>
- Valtiovarainministeriö. (2019). *Sipilän hallituksen 2015-2019 digihankkeet*. Noudettu osoitteesta <https://vm.fi/digitalisoidaan-julkiset-palvelut>
- Wolff, J. (2019). Equality and social justice. Teoksessa C. McKinnon;R. Jubb;& P. Tomlin, *Issues in political theory* (ss. 112–132). United Kingdom: Oxford University Press.
- Wolff, J. (2019). Equality and social justice. Teoksessa C. McKinnon;R. Jubb;& P. Tomlin, *Issues in Political Theory* (ss. 113-114). Oxford university press.
- Worldbank. (2020). *GINI index (World Bank estimate) - United States*. Noudettu osoitteesta Worldbank.org: <https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI?locations=US>

Yeung, A. B.;Saari, J.;& Lagerspetz, E. (2007). Oikeudenmukaisuus hyvinvointivaltiossa. Teoksessa J. Saari;& Y. Anne Birgitta, *Oikeudenmukaisuus hyvinvointivaltiossa* (s. 9). Helsinki: Gaudeamus.

Yhdistyneet kansakunnat. (ei pvm). *Definition of youth*. Noudettu osoitteesta <https://www.un.org/esa/socdev/documents/youth/fact-sheets/youth-definition.pdf>